

CÁC PHÉP TOÁN MA TRẬN MA TRẬN VUÔNG KHẢ NGHỊCH

I. CÁC PHÉP TOÁN TRÊN MA TRẬN:

1.1/ PHÉP CHUYỂN VỊ MA TRẬN:

Cho $A = (a_{ij})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq j \leq n}} \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$.

Đặt $B = (b_{ij})_{\substack{1 \leq i \leq n \\ 1 \leq j \leq m}} \in M_{n \times m}(\mathbf{R})$ sao cho $b_{ij} = a_{ji}$ ($1 \leq i \leq n, 1 \leq j \leq m$), nghĩa là

ma trận B được suy từ A bằng cách viết các dòng (hay cột) của A lần lượt thành các cột (hay dòng) của B.

Ta nói B là *ma trận chuyển vị* của A và ký hiệu $B = A^t$ ($t = \text{transposition}$).

Đề ý $(A^t)^t = B^t = A$. Nếu $C \in M_n(\mathbf{R})$ thì $C^t \in M_n(\mathbf{R})$.

Ví dụ:

$$\text{a) } A = \begin{pmatrix} -2 & 7 & 8 & -5 \\ 1 & 0 & -4 & 9 \\ 5 & -3 & 2 & -6 \end{pmatrix} \in M_{3 \times 4}(\mathbf{R}) \text{ có } B = A^t = \begin{pmatrix} -2 & 1 & 5 \\ 7 & 0 & -3 \\ 8 & -4 & 2 \\ -5 & 9 & -6 \end{pmatrix} \in M_{4 \times 3}(\mathbf{R}).$$

Ta có $b_{13} = a_{31} = 5$, $b_{22} = a_{22} = 0$ và $b_{41} = a_{14} = -5$. Đề ý $(A^t)^t = B^t = A$.

$$\text{b) } C = \begin{pmatrix} 9 & -2 & 5 \\ -7 & 8 & -1 \\ 4 & 6 & -3 \end{pmatrix} \in M_3(\mathbf{R}) \text{ có } D = C^t = \begin{pmatrix} 9 & -7 & 4 \\ -2 & 8 & 6 \\ 5 & -1 & -3 \end{pmatrix} \in M_3(\mathbf{R}).$$

Ta có $d_{12} = c_{21} = -7$, $d_{33} = c_{33} = -3$ và $d_{23} = c_{32} = 6$. Đề ý $(C^t)^t = D^t = C$.

1.2/ PHÉP NHÂN SỐ THỰC VỚI MA TRẬN:

Cho $A = (a_{ij})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq j \leq n}} \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$ và $c \in \mathbf{R}$. Đặt $c.A = (ca_{ij})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq j \leq n}} \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$.

Ta có $1.A = A$, $0.A = \mathbf{O}_{m \times n}$, $(-1).A = (-a_{ij})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq j \leq n}}$.

Đặt $-A = (-1).A$ và gọi $-A$ là *ma trận đối* của A.

Ví dụ:

$$A = \begin{pmatrix} -2 & 7 & 8 & -5 \\ 1 & 0 & -4 & 9 \\ 5 & -3 & 2 & -6 \end{pmatrix} \in M_{3 \times 4}(\mathbf{R}) \text{ có } \frac{-4}{3}A = \begin{pmatrix} 8/3 & -28/3 & -32/3 & 20/3 \\ -4/3 & 0 & 16/3 & -12 \\ -20/3 & 4 & -8/3 & 8 \end{pmatrix}.$$

1.3/ PHÉP CỘNG MA TRẬN:

Cho $A = (a_{ij})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq j \leq n}}$ và $B = (b_{ij})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq j \leq n}} \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$.

Đặt $A + B = (a_{ij} + b_{ij})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq j \leq n}}$ và $A - B = A + (-B) = (a_{ij} - b_{ij})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq j \leq n}} \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$.

Ví dụ:

$$A = \begin{pmatrix} -2 & 7 & 8 & -5 \\ 1 & 0 & -4 & 9 \\ 5 & -3 & 2 & -6 \end{pmatrix} \text{ và } B = \begin{pmatrix} 8 & -1 & 9 & 0 \\ -3 & 6 & -2 & 7 \\ -4 & -5 & 3 & 2 \end{pmatrix} \in M_{3 \times 4}(\mathbf{R}).$$

$$\text{Ta có } A + B = \begin{pmatrix} 6 & 6 & 17 & -5 \\ -2 & 6 & -6 & 16 \\ 1 & -8 & 5 & -4 \end{pmatrix} \text{ và } A - B = \begin{pmatrix} -10 & 8 & -1 & -5 \\ 4 & -6 & -2 & 2 \\ 9 & 2 & -1 & -8 \end{pmatrix} \in M_{3 \times 4}(\mathbf{R}).$$

1.4/ TÍNH CHẤT: Cho $A, B, C \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$ và $c, d \in \mathbf{R}$. Khi đó:

$$\text{a) } c.(d.A) = (c.d).A \quad (c.A)^t = c.A^t \quad (A \pm B)^t = A^t \pm B^t$$

b) Phép cộng ma trận giao hoán và kết hợp:

$$B + A = A + B \quad (A + B) + C = A + (B + C) = A + B + C$$

$$\text{c) } \mathbf{O}_{m \times n} + A = A + \mathbf{O}_{m \times n} = A \quad (-A) + A = A + (-A) = \mathbf{O}_{m \times n}$$

$$\text{d) } (c + d).A = c.A + d.A \quad c.(A \pm B) = c.A \pm c.B$$

Ví dụ: Cho $A, B \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$. Ta có

$$(-4A)^t = -4A^t \quad (-7)(6A) = [(-7)6]A = -42A$$

$$(5 + 8)A = 5A + 8A \quad (-9)(A + B) = (-9)A + (-9)B$$

1.5/ TÍCH VÔ HƯỚNG CỦA DÒNG VỚI CỘT:

Cho dòng $U = (u_1 \ u_2 \ \dots \ u_n) \in M_{1 \times n}(\mathbf{R})$ và cột $V = \begin{pmatrix} v_1 \\ v_2 \\ \vdots \\ v_n \end{pmatrix} \in M_{n \times 1}(\mathbf{R})$.

Đặt $U.V = (u_1 v_1 + u_2 v_2 + \dots + u_n v_n) = \sum_{i=1}^n u_i v_i$ thì $U.V \in \mathbf{R}$.

Ví dụ:

$$U = (-3 \ 8 \ -6 \ 9 \ 2) \in M_{1 \times 5}(\mathbf{R}) \text{ và } V = \begin{pmatrix} 7 \\ 0 \\ -5 \\ 1 \\ -4 \end{pmatrix} \in M_{5 \times 1}(\mathbf{R}).$$

$$\text{Ta có } U.V = (-3)7 + 8.0 + (-6)(-5) + 9.1 + 2(-4) = 10 \in \mathbf{R}.$$

1.6/ PHÉP NHÂN MA TRẬN:

Cho $A = (a_{ij})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq j \leq n}} \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$ và $B = (b_{jk})_{\substack{1 \leq j \leq n \\ 1 \leq k \leq p}} \in M_{n \times p}(\mathbf{R})$ thỏa điều kiện

(số cột của A) = n = (số dòng của B).

Ta quan tâm m dòng $A_1, A_2, \dots, A_m$ của A (mỗi dòng có n số hạng) và quan tâm p cột $B_1, B_2, \dots, B_p$ của B (mỗi cột có n số hạng).

Ta thực hiện *phép nhân ma trận* $A \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$ với $B \in M_{n \times p}(\mathbf{R})$ bằng cách nhân vô hướng mỗi dòng của A với mỗi cột của B để được ma trận tích

$C = (c_{ik})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq k \leq p}} \in M_{m \times p}(\mathbf{R})$ như sau:

$$C = A.B = \begin{pmatrix} A_1 \\ A_2 \\ \vdots \\ A_m \end{pmatrix} (B_1 \ B_2 \ \dots \ B_p) = \begin{pmatrix} A_1 B_1 & A_1 B_2 & \dots & A_1 B_p \\ A_2 B_1 & A_2 B_2 & \dots & A_2 B_p \\ \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ A_m B_1 & A_m B_2 & \dots & A_m B_p \end{pmatrix} = (c_{ik})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq k \leq p}} \in M_{m \times p}(\mathbf{R})$$

$$\text{với } c_{ik} = (\text{dòng } A_i)(\text{cột } B_k) = (a_{i1} \ a_{i2} \ \dots \ a_{in}) \begin{pmatrix} b_{1k} \\ b_{2k} \\ \vdots \\ b_{nk} \end{pmatrix} = (a_{i1}b_{1k} + a_{i2}b_{2k} + \dots + a_{in}b_{nk}).$$

Như vậy $C = A.B = AB = (c_{ik})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq k \leq p}}$ với $c_{ik} = \sum_{j=1}^n a_{ij}b_{jk}$ ($1 \leq i \leq m, 1 \leq k \leq p$).

Ví dụ:

$$\text{Cho } A = \begin{pmatrix} -2 & 1 & 3 & -4 \\ 5 & 0 & -6 & 2 \\ -1 & 4 & 8 & -3 \end{pmatrix} \in M_{3 \times 4}(\mathbf{R}) \text{ và } B = \begin{pmatrix} 9 & -1 & -5 \\ 7 & 4 & 6 \\ -3 & -2 & 1 \\ 2 & 0 & 8 \end{pmatrix} \in M_{4 \times 3}(\mathbf{R}).$$

$$\text{Ta có } C = AB = \begin{pmatrix} -28 & 0 & -13 \\ 67 & 7 & -15 \\ -11 & 1 & 13 \end{pmatrix} \text{ và } D = BA = \begin{pmatrix} -18 & -11 & -7 & -23 \\ 0 & 31 & 45 & -38 \\ -5 & 1 & 11 & 5 \\ -12 & 34 & 70 & -32 \end{pmatrix} \text{ với}$$

$C \in M_3(\mathbf{R})$ và $D \in M_4(\mathbf{R})$. Như vậy $AB \neq BA$.

1.7/ MA TRẬN ĐƠN VỊ:

Ma trận đơn vị cấp n là ma trận vuông cấp n có dạng như sau:

$$I_n = \begin{pmatrix} 1 & 0 & \dots & 0 & 0 \\ 0 & 1 & \dots & 0 & 0 \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots & \vdots \\ 0 & 0 & \dots & 1 & 0 \\ 0 & 0 & \dots & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

(tất cả các hệ số trên đường chéo chính đều bằng 1, bên ngoài đều bằng 0)

Ví dụ:

$$I_1 = (1) \quad I_2 = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix} \quad I_3 = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \quad I_4 = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

1.8/ TÍNH CHẤT:

Cho $A \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$, $B, C \in M_{n \times p}(\mathbf{R})$, $D \in M_{p \times q}(\mathbf{R})$ và $c \in \mathbf{R}$. Khi đó:

- a) $(AB)D = A(BD) = ABD$ (phép nhân ma trận có *tính kết hợp*).
- b) $(AB)^t = B^t A^t$ và $(cA)B = A(cB) = c(AB)$
- c) $A(B \pm C) = AB \pm AC$ và $(B \pm C)D = BD \pm CD$
(phép nhân ma trận *phân phối trái và phải* với các phép cộng trừ ma trận).
- d) $\mathbf{O}_{k \times m} A = \mathbf{O}_{k \times n}$ và $A \mathbf{O}_{n \times k} = \mathbf{O}_{m \times k}$.
- e) $\mathbf{I}_m A = A$ và $A \mathbf{I}_n = A$.

Ví dụ:

Cho $A = \begin{pmatrix} -5 & 8 & 1 \\ 0 & -4 & -9 \end{pmatrix} \in M_{2 \times 3}(\mathbf{R})$.

Ta có $\mathbf{O}_{5 \times 2} A = \mathbf{O}_{5 \times 3}$, $A \mathbf{O}_{3 \times 8} = \mathbf{O}_{2 \times 8}$, $\mathbf{I}_2 A = A$ và $A \mathbf{I}_3 = A$.

1.9/ GHI CHÚ:

- a) Phép nhân ma trận *không giao hoán*. Nếu AB và BA cùng xác định thì không nhất thiết $BA = AB$.
Nếu $AB = BA$ thì A và B là *hai ma trận vuông có cùng kích thước*.
- b) Có thể nhân liên tiếp nhiều ma trận nếu số cột của ma trận đi trước bằng số dòng của ma trận đi sau.
- c) Có thể xảy ra khả năng
 $A \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$, $B \in M_{n \times p}(\mathbf{R})$, $A \neq \mathbf{O} \neq B$ nhưng $AB = \mathbf{O}_{m \times p}$.

Ví dụ:

a) Trong Ví dụ của (1.7), $C = AB \neq D = BA$ vì $C \in M_3(\mathbf{R})$ và $D \in M_4(\mathbf{R})$.

b) Cho $A \in M_{3 \times 7}(\mathbf{R})$, $B \in M_{7 \times 4}(\mathbf{R})$, $C \in M_{4 \times 1}(\mathbf{R})$ và $D \in M_{1 \times 8}(\mathbf{R})$.

Đặt $E = ABCD$ thì $E \in M_{3 \times 8}(\mathbf{R})$.

c) Cho $A = \begin{pmatrix} 1 & -1 \\ -4 & 4 \\ 0 & 0 \end{pmatrix} \neq \mathbf{O}_{3 \times 2}$ và $B = \begin{pmatrix} 2 & 0 & -3 \\ 2 & 0 & -3 \end{pmatrix} \neq \mathbf{O}_{2 \times 3}$ nhưng $AB = \mathbf{O}_3$.

II. CÁC PHÉP TOÁN TRÊN MA TRẬN VUÔNG:

2.1/ PHÉP NHÂN VÀ LŨY THỪA: Cho $A, B \in M_n(\mathbf{R})$.

a) Ta có $AB \in M_n(\mathbf{R})$, $BA \in M_n(\mathbf{R})$ và *không nhất thiết* $AB = BA$.

b) Đặt $A^0 = \mathbf{I}_n$, $A^1 = A$, $A^2 = AA$, ..., $A^{k+1} = AA^k \quad \forall k \in \mathbf{N}$.

Ta có $A^k \in M_n(\mathbf{R}) \quad \forall k \in \mathbf{N}$.

Ví dụ:

a) Cho $H = \begin{pmatrix} 3 & -1 \\ 5 & -2 \end{pmatrix}$ và $K = \begin{pmatrix} -4 & 6 \\ 5 & -7 \end{pmatrix} \in M_2(\mathbf{R})$.

Ta có $HK = \begin{pmatrix} -17 & 25 \\ -30 & 44 \end{pmatrix} \in M_2(\mathbf{R})$, $KH = \begin{pmatrix} 18 & -8 \\ -20 & 9 \end{pmatrix} \in M_2(\mathbf{R})$ và $HK \neq KH$.

b) Cho $A = \begin{pmatrix} 1 & -2 \\ 0 & 1 \end{pmatrix} \in M_2(\mathbf{R})$. Tính $A^k \quad \forall k \in \mathbf{N}$.

$$\text{Ta có } A^1 = A = \begin{pmatrix} 1 & -2 \\ 0 & 1 \end{pmatrix}, A^2 = AA = \begin{pmatrix} 1 & -4 \\ 0 & 1 \end{pmatrix} \text{ và } A^3 = AA^2 = \begin{pmatrix} 1 & -6 \\ 0 & 1 \end{pmatrix}.$$

Dự đoán $A^k = \begin{pmatrix} 1 & -2k \\ 0 & 1 \end{pmatrix} \quad \forall k \in \mathbf{N}$ và kiểm chứng dễ dàng bằng phép qui nạp.

2.2/ TÍNH CHẤT: Cho $A \in M_n(\mathbf{R})$.

a) $O_n^k = O_n$ và $I_n^k = I_n \quad \forall k$ nguyên ≥ 1 .

b) $A^r A^s = A^{r+s}$ và $(A^r)^s = A^{rs} \quad \forall r, s \in \mathbf{N}$.

c) $O_n A = A O_n = O_n$ và $I_n A = A I_n = A$.

d) Có thể xảy ra khả năng ($A \neq O_n$ và $\exists r$ nguyên ≥ 2 thỏa $A^r = O_n$).

Ví dụ:

a) $O_n^{2000} = O_n$ và $I_n^{3000} = I_n$.

b) $\forall A \in M_n(\mathbf{R}), A^9 A^{16} = A^{9+16} = A^{25}$ và $(A^9)^{16} = A^{9 \times 16} = A^{144}$.

c) $A = \begin{pmatrix} 0 & -2 & 3 \\ 0 & 0 & -5 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix} \in M_3(\mathbf{R})$ và $A \neq O_3$. Ta có $A^2 = \begin{pmatrix} 0 & 0 & 10 \\ 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix} \neq O_3 = A^3$.

2.3/ CÁC MA TRẬN VUÔNG ĐẶC BIỆT:

Cho $A = (a_{ij})_{1 \leq i, j \leq n} \in M_n(\mathbf{R})$.

Đường chéo (chính) của A bao gồm các hệ số $a_{ii} (1 \leq i \leq n)$.

a) A là ma trận (đường) chéo nếu các hệ số ở ngoài đường chéo đều bằng 0 và các hệ số của đường chéo thì tùy ý (nghĩa là $a_{ij} = 0$ khi $1 \leq i \neq j \leq n$).

b) A là ma trận tam giác trên nếu các hệ số ở phía dưới đường chéo đều bằng 0 và các hệ số khác thì tùy ý (nghĩa là $a_{ij} = 0$ khi $1 \leq j < i \leq n$).

c) A là ma trận tam giác dưới nếu các hệ số ở phía trên đường chéo đều bằng 0 và các hệ số khác thì tùy ý (nghĩa là $a_{ij} = 0$ khi $1 \leq i < j \leq n$).

d) A là ma trận tam giác trên ngặt nếu A là ma trận tam giác trên có đường chéo gồm toàn các hệ số bằng 0 (nghĩa là $a_{ij} = 0$ khi $1 \leq j \leq i \leq n$).

e) A là ma trận tam giác dưới ngặt nếu A là ma trận tam giác dưới có đường chéo gồm toàn các hệ số bằng 0 (nghĩa là $a_{ij} = 0$ khi $1 \leq i \leq j \leq n$).

Ví dụ: Các ma trận dạng đặc biệt (ma trận đường chéo, tam giác trên, tam giác dưới, tam giác trên ngặt và tam giác dưới ngặt) :

$$A = \begin{pmatrix} 3^* & 0 & 0 & 0 \\ 0 & -2^* & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0^* & 0 \\ 0 & 0 & 0 & -7^* \end{pmatrix} \quad B = \begin{pmatrix} -4^* & 2 & 0 & -5 \\ 0 & 1^* & -8 & 3 \\ 0 & 0 & 9^* & 7 \\ 0 & 0 & 0 & -6^* \end{pmatrix} \quad C = \begin{pmatrix} 1^* & 0 & 0 & 0 \\ -2 & 0^* & 0 & 0 \\ 7 & -3 & -8^* & 0 \\ -9 & 6 & 0 & 5^* \end{pmatrix}$$

$$D = \begin{pmatrix} 0^* & 2 & 9 & -5 \\ 0 & 0^* & -8 & 3 \\ 0 & 0 & 0^* & 4 \\ 0 & 0 & 0 & 0^* \end{pmatrix} \quad E = \begin{pmatrix} 0^* & 0 & 0 & 0 \\ -9 & 0^* & 0 & 0 \\ 2 & 5 & 0^* & 0 \\ 0 & -6 & 1 & 0^* \end{pmatrix}$$

2.4/ MỆNH ĐỀ:

- a) Tổng, hiệu, tích và lũy thừa nguyên dương các ma trận *đường chéo* cũng là ma trận *đường chéo*. Các phép toán thực hiện tự nhiên trên đường chéo.
- b) Tổng, hiệu, tích và lũy thừa nguyên dương các ma trận *tam giác cùng loại* cũng là ma trận *tam giác cùng loại*.

Ví dụ:

$$A = \begin{pmatrix} 5 & 0 & 0 \\ 0 & -2 & 0 \\ 0 & 0 & 4 \end{pmatrix}, \quad B = \begin{pmatrix} -3 & 0 & 0 \\ 0 & 7 & 0 \\ 0 & 0 & 6 \end{pmatrix}, \quad C = \begin{pmatrix} 1 & -3 & 0 \\ 0 & 8 & 4 \\ 0 & 0 & -2 \end{pmatrix} \quad \text{và} \quad D = \begin{pmatrix} -2 & -3 & 1 \\ 0 & 9 & 4 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Ta có } A + B = \begin{pmatrix} 2 & 0 & 0 \\ 0 & 5 & 0 \\ 0 & 0 & 10 \end{pmatrix}, \quad A - B = \begin{pmatrix} 8 & 0 & 0 \\ 0 & -9 & 0 \\ 0 & 0 & -2 \end{pmatrix}, \quad AB = \begin{pmatrix} -15 & 0 & 0 \\ 0 & -14 & 0 \\ 0 & 0 & 24 \end{pmatrix}$$

$$A^{10} = \begin{pmatrix} 5^{10} & 0 & 0 \\ 0 & (-2)^{10} & 0 \\ 0 & 0 & 4^{10} \end{pmatrix}, \quad C + D = \begin{pmatrix} -1 & -6 & 1 \\ 0 & 17 & 8 \\ 0 & 0 & -2 \end{pmatrix}, \quad C - D = \begin{pmatrix} 3 & 0 & -1 \\ 0 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & -2 \end{pmatrix}$$

$$CD = \begin{pmatrix} -2 & -30 & -11 \\ 0 & 72 & 32 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix} \quad \text{và} \quad C^3 = \begin{pmatrix} 1 & -219 & -84 \\ 0 & 512 & 208 \\ 0 & 0 & -8 \end{pmatrix}$$

2.5/ MỆNH ĐỀ: Cho $A, B \in M_n(\mathbf{R})$ thỏa $AB = BA$. Khi đó các hằng đẳng thức trong $\mathbf{R}$ vẫn có hiệu lực đối với A và B .

$$\forall k \geq 2, (AB)^k = A^k B^k, \quad (A + B)^k = \sum_{i=0}^k C_k^i A^i B^{k-i} \quad \text{và}$$

$$A^k - B^k = (A - B)(A^{k-1} + A^{k-2}B + \dots + AB^{k-2} + B^{k-1})$$

Ví dụ: Cho $A, B \in M_n(\mathbf{R})$ thỏa $AB = BA$. Khi đó

$$(AB)^4 = ABABABAB = AAAABBBB = A^4 B^4$$

$$A^5 + B^5 = A^5 - (-B)^5 = (A + B)(A^4 - A^3 B + A^2 B^2 - AB^3 + B^4)$$

$$(4A - 5I_n)^3 = (4A)^3 - 3(4A)^2(5I_n) + 3(4A)(5I_n)^2 - (5I_n)^3 \\ = 64A^3 - 240A^2 + 300A - 125I_n$$

2.6/ GHI CHÚ: Nếu $A, B \in M_n(\mathbf{R})$ thỏa $AB \neq BA$ thì các hằng đẳng thức trong $\mathbf{R}$ không thể áp dụng cho A và B . Các phép tính phải dùng định nghĩa.

Ví dụ: Cho $A, B \in M_n(\mathbf{R})$ thỏa $AB \neq BA$. Ta có
 $(A+B)(A-B) = A^2 - AB + BA - B^2 \neq A^2 - B^2$ vì $(-AB + BA) \neq \mathbf{O}_n$.
 $(A \pm B)^2 = (A \pm B)(A \pm B) = A^2 \pm AB \pm BA + B^2 \neq A^2 \pm 2AB + B^2$ vì
 $(\pm AB \pm BA) \neq \pm 2AB$

III. SỰ KHẢ NGHỊCH CỦA MA TRẬN VUÔNG:

3.1/ VẤN ĐỀ:

- a) $\forall A \in M_n(\mathbf{R})$, ta có $I_n A = A I_n = A$.
b) Cho trước $A \in M_n(\mathbf{R})$. Có hay không $A' \in M_n(\mathbf{R})$ thỏa $A'A = AA' = I_n$?
Nếu có thì A' được xác định ra sao?
Khi $n = 1$, ta trả lời dễ dàng câu hỏi trên: nếu $a = 0 \in \mathbf{R} = M_1(\mathbf{R})$ thì không có $a' \in \mathbf{R}$ thỏa $a'a = aa' = 1$ và ta nói $a = 0$ là *số không khả nghịch*.
Nếu $a \in \mathbf{R} \setminus \{0\}$ thì có $a' = a^{-1} \in \mathbf{R} = M_1(\mathbf{R})$ thỏa $a'a = aa' = 1$ và ta nói a là *số khả nghịch* cũng như ký hiệu $a^{-1} = a'$ là *số nghịch đảo* của số a .
Ta sẽ đưa ra câu trả lời cho câu hỏi trên khi $n \geq 2$.

3.2/ ĐỊNH NGHĨA: Cho $A \in M_n(\mathbf{R})$.

- a) Ta nói A là ma trận *khả nghịch* nếu có $A' \in M_n(\mathbf{R})$ thỏa $A'A = AA' = I_n$.
b) A' (nếu có) thì *duy nhất* và lúc đó ta ký hiệu $A' = A^{-1}$ là *ma trận nghịch đảo* của ma trận A .
c) Nếu A *khả nghịch* (có A^{-1}) thì ta định nghĩa thêm các lũy thừa nguyên âm cho A như sau: $A^{-2} = (A^{-1})^2, A^{-3} = (A^{-1})^3, \dots, A^{-k} = (A^{-1})^k \quad \forall k$ nguyên ≥ 2 .
Ta có $A^m \in M_n(\mathbf{R}) \quad \forall m \in \mathbf{Z}$. Hơn nữa $A^r A^s = A^{r+s}, (A^r)^s = A^{rs} \quad \forall r, s \in \mathbf{Z}$.

Ví dụ:

$$\text{Cho } A = \begin{pmatrix} -3 & 4 & 6 \\ 0 & 1 & 1 \\ 2 & -3 & -4 \end{pmatrix} \text{ và } B = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 2 \\ -2 & 0 & -3 \\ 2 & 1 & 3 \end{pmatrix} \in M_3(\mathbf{R}).$$

Ta có $AB = BA = I_3$. Do đó A khả nghịch và $A^{-1} = B$. Tương tự B khả nghịch và $B^{-1} = A$. Hơn nữa $A^{-k} = (A^{-1})^k = B^k \quad \forall k$ nguyên ≥ 2 và $A^m \in M_3(\mathbf{R}) \quad \forall m \in \mathbf{Z}$.
Ta có $A^7 A^{-12} = A^{7+(-12)} = A^{-5}$ và $(A^7)^{-12} = A^{7(-12)} = A^{-84}$.

3.3/ ĐỊNH LÝ: (nhận diện ma trận khả nghịch)

Cho $A \in M_n(\mathbf{R})$. Ta xác định được S_A, R_A và $r(A) \leq n$.

Các phát biểu sau đây là *tương đương với nhau*:

- a) A *khả nghịch*.
b) S_A có các hệ số trên đường chéo đều $\neq 0$.
c) $R_A = I_n$.
d) $r(A) = n$.

3.4/ HỆ QUẢ: (nhận diện ma trận không khả nghịch)

Cho $A \in M_n(\mathbf{R})$. Ta xác định được S_A, R_A và $r(A) \leq n$.

Các phát biểu sau đây là *tương đương với nhau*:

- a) A *không khả nghịch*.
b) S_A có ít nhất một hệ số 0 trên đường chéo.
c) $R_A \neq I_n$.
d) $r(A) < n$.

Ví dụ:

$$\text{Cho } A = \begin{pmatrix} 3 & -1 & 4 \\ -3 & 0 & -2 \\ 2 & -2 & 1 \end{pmatrix} \text{ và } B = \begin{pmatrix} 3 & 4 & 6 \\ -5 & 2 & 16 \\ 2 & 1 & -1 \end{pmatrix} \in M_3(\mathbf{R}).$$

$$A \rightarrow \begin{pmatrix} 1^* & 1 & 3 \\ 0 & -1 & 2 \\ 0 & -4 & -5 \end{pmatrix} \rightarrow S_A = \begin{pmatrix} 1^* & 1 & 3 \\ 0 & -1^* & 2 \\ 0 & 0 & -13^* \end{pmatrix} \rightarrow \begin{pmatrix} 1^* & 0 & 5 \\ 0 & 1^* & -2 \\ 0 & 0 & -13 \end{pmatrix} \rightarrow R_A = \begin{pmatrix} 1^* & 0 & 0 \\ 0 & 1^* & 0 \\ 0 & 0 & 1^* \end{pmatrix} = I_3$$

Bảng 1: (2) $\rightarrow$ (2) + (1), (1) $\rightarrow$ (1) - (3), (3) $\rightarrow$ (3) - 2(1).

Bảng 2: (3) $\rightarrow$ (3) - 4(2). Bảng 3: (1) $\rightarrow$ (1) + (2), (2) $\rightarrow$ - (2).

Bảng 4: (3) $\rightarrow$ -13⁻¹(3), (1) $\rightarrow$ (1) - 5(3), (2) $\rightarrow$ (2) + 2(3).

$$B \rightarrow \begin{pmatrix} 1^* & 3 & 7 \\ 0 & 17 & 51 \\ 0 & -5 & -15 \end{pmatrix} \rightarrow S_B = \begin{pmatrix} 1^* & 3 & 7 \\ 0 & 17^* & 51 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix} \rightarrow R_B = \begin{pmatrix} 1^* & 0 & -2 \\ 0 & 1^* & 3 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix} \neq I_3$$

Bảng 1: (1) $\rightarrow$ (1) - (3), (2) $\rightarrow$ (2) + 5(1), (3) $\rightarrow$ (3) - 2(1).

Bảng 2: (3) $\rightarrow$ (3) + (5/17)(2). Bảng 3: (2) $\rightarrow$ 17⁻¹(2), (1) $\rightarrow$ (1) - 3(2).

Ta thấy A khả nghịch (để ý các hệ số trên đường chéo của S_A đều $\neq 0$, $R_A = I_3$ và $r(A) = 3$) và B không khả nghịch (để ý có hệ số = 0 trên đường chéo của S_B , $R_B \neq I_3$ và $r(B) = 2 < 3$).

3.5/ ĐỊNH LÝ: (tìm ma trận nghịch đảo cho ma trận khả nghịch)

Cho A khả nghịch $\in M_n(\mathbf{R})$ (nghĩa là $R_A = I_n$).

Nếu các phép biến đổi sơ cấp trên dòng $\varphi_1, \varphi_2, \dots, \varphi_k$ biến A thành $R_A = I_n$ thì chính các phép biến đổi đó, theo đúng thứ tự, sẽ biến I_n thành A^{-1} .

Cụ thể như sau:

Nếu $A \rightarrow A_1 \rightarrow A_2 \rightarrow \dots \rightarrow A_k = R_A = I_n$ (dùng các phép biến đổi $\varphi_1, \varphi_2, \dots, \varphi_k$) thì $I_n \rightarrow B_1 \rightarrow B_2 \rightarrow \dots \rightarrow B_k = A^{-1}$ (cũng dùng các phép biến đổi $\varphi_1, \varphi_2, \dots, \varphi_k$)

3.6/ PHƯƠNG PHÁP GAUSS – JORDAN TÌM MA TRẬN NGHỊCH ĐẢO:

Cho $A \in M_n(\mathbf{R})$. Ta thường kiểm tra A khả nghịch và tìm A^{-1} cùng một lúc theo sơ đồ sau (phương pháp Gauss – Jordan):

$(A | I_n) \rightarrow (A_1 | B_1) \rightarrow (A_2 | B_2) \rightarrow \dots \rightarrow (A_k | B_k)$ trong đó $A_k = R_A$.

(dùng các phép biến đổi sơ cấp trên dòng $\varphi_1, \varphi_2, \dots, \varphi_k$ biến A thành R_A)

Nếu $R_A \neq I_n$ thì A không khả nghịch.

Nếu $R_A = I_n$ thì A khả nghịch và $A^{-1} = B_k$.

Ví dụ:

Xét tính khả nghịch và tìm ma trận nghịch đảo (nếu có) của các ma trận sau:

$$B = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 4 \\ -2 & -3 & -11 \\ 3 & 5 & 15 \end{pmatrix} \text{ và } A = \begin{pmatrix} 3 & 4 & 9 \\ 2 & 1 & 2 \\ -7 & 1 & 4 \end{pmatrix} \in M_3(\mathbf{R}).$$

$$(B | I_3) = \left(\begin{array}{ccc|ccc} 1 & 2 & 4 & 1 & 0 & 0 \\ -2 & -3 & -11 & 0 & 1 & 0 \\ 3 & 5 & 15 & 0 & 0 & 1 \end{array} \right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc|ccc} 1^* & 2 & 4 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & -3 & 2 & 1 & 0 \\ 0 & -1 & 3 & -3 & 0 & 1 \end{array} \right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc|ccc} 1^* & 0 & 10 & -3 & -2 & 0 \\ 0 & 1^* & -3 & 2 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & -1 & 1 & 1 \end{array} \right)$$

Bảng 1: $(2) \rightarrow (2) + 2(1), (3) \rightarrow (3) - 3(1)$.

Bảng 2: $(1) \rightarrow (1) - 2(2), (3) \rightarrow (3) + (2)$.

Ta thấy $R_B \neq I_3$ nên B không khả nghịch.

$$(A | I_3) = \left(\begin{array}{ccc|ccc} 3 & 4 & 9 & 1 & 0 & 0 \\ 2 & 1 & 2 & 0 & 1 & 0 \\ -7 & 1 & 4 & 0 & 0 & 1 \end{array} \right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc|ccc} 1^* & 3 & 7 & 1 & -1 & 0 \\ 0 & -5 & -12 & -2 & 3 & 0 \\ 0 & 22 & 53 & 7 & -7 & 1 \end{array} \right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc|ccc} 1^* & 3 & 7 & 1 & -1 & 0 \\ 0 & 1 & 3 & -5 & 18 & 3 \\ 0 & 2 & 5 & -1 & 5 & 1 \end{array} \right)$$

$$\rightarrow \left(\begin{array}{ccc|ccc} 1^* & 0 & -2 & 16 & -55 & -9 \\ 0 & 1^* & 3 & -5 & 18 & 3 \\ 0 & 0 & -1 & 9 & -31 & -5 \end{array} \right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc|ccc} 1^* & 0 & 0 & -2 & 7 & 1 \\ 0 & 1^* & 0 & 22 & -75 & -12 \\ 0 & 0 & 1^* & -9 & 31 & 5 \end{array} \right).$$

Bảng 1: $(1) \rightarrow (1) - (2), (2) \rightarrow (2) - 2(1), (3) \rightarrow (3) + 7(1)$.

Bảng 2: $(3) \rightarrow (3) + 4(2), (2) \rightarrow (2) + 3(3)$.

Bảng 3: $(1) \rightarrow (1) - 3(2), (3) \rightarrow (3) - 2(2)$.

Bảng 4: $(1) \rightarrow (1) - 2(3), (2) \rightarrow (2) + 3(3), (3) \rightarrow -(3)$.

Do $R_A = I_3$ nên A khả nghịch và $A^{-1} = \begin{pmatrix} -2 & 7 & 1 \\ 22 & -75 & -12 \\ -9 & 31 & 5 \end{pmatrix}$.

Thử lại, ta thấy $A^{-1}A = I_3$ hay $AA^{-1} = I_3$.

3.7/ MỆNH ĐỀ: Cho $A, B, A_1, A_2, \dots, A_k \in M_n(\mathbf{R})$. Khi đó

a) Nếu A khả nghịch thì

* A^{-1} cũng khả nghịch và $(A^{-1})^{-1} = A$.

* A^t cũng khả nghịch và $(A^t)^{-1} = (A^{-1})^t$.

* cA ($c \in \mathbf{R} \setminus \{0\}$) cũng khả nghịch và $(cA)^{-1} = c^{-1}A^{-1}$.

* A^r ($r \in \mathbf{Z}$) cũng khả nghịch và $(A^r)^{-1} = A^{-r}$.

b) AB khả nghịch $\Leftrightarrow (A$ và B đều khả nghịch). Lúc đó $(AB)^{-1} = B^{-1}A^{-1}$.

AB không khả nghịch $\Leftrightarrow (A$ hay B không khả nghịch).

c) $(A_1A_2 \dots A_k)$ khả nghịch $\Leftrightarrow (A_1, A_2, \dots, A_k$ đều khả nghịch).

Lúc đó $(A_1A_2 \dots A_k)^{-1} = A_k^{-1}A_{k-1}^{-1} \dots A_2^{-1}A_1^{-1}$.

$(A_1A_2 \dots A_k)$ không khả nghịch $\Leftrightarrow \exists j \in \{1, 2, \dots, k\}, A_j$ không khả nghịch.

Ví dụ:

a) $A = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 2 \\ -2 & 0 & -3 \\ 2 & 1 & 3 \end{pmatrix}$ khả nghịch và $A^{-1} = \begin{pmatrix} -3 & 4 & 6 \\ 0 & 1 & 1 \\ 2 & -3 & -4 \end{pmatrix}$. Suy ra

* A^{-1} cũng khả nghịch và $(A^{-1})^{-1} = A$.

* $A^t = \begin{pmatrix} 1 & -2 & 2 \\ 2 & 0 & 1 \\ 2 & -3 & 3 \end{pmatrix}$ cũng khả nghịch và $(A^t)^{-1} = (A^{-1})^t = \begin{pmatrix} -3 & 0 & 2 \\ 4 & 1 & -3 \\ 6 & 1 & -4 \end{pmatrix}$.

* $\frac{-5}{2}A$ cũng khả nghịch và $(\frac{-5}{2}A)^{-1} = \frac{-2}{5}A^{-1}$.

* A^{-4} cũng khả nghịch và $(A^{-4})^{-1} = A^4$.

b) $H = \begin{pmatrix} 5 & -2 \\ -7 & 3 \end{pmatrix}$ và $K = \begin{pmatrix} 4 & 3 \\ 3 & 2 \end{pmatrix}$ khả nghịch có $H^{-1} = \begin{pmatrix} 3 & 2 \\ 7 & 5 \end{pmatrix}$ và $K^{-1} = \begin{pmatrix} -2 & 3 \\ 3 & -4 \end{pmatrix}$.

$L = \begin{pmatrix} 4 & -1 \\ -8 & 2 \end{pmatrix}$ không khả nghịch (để ý $R_H = R_K = I_2$ và $R_L = \begin{pmatrix} 1 & -1/4 \\ 0 & 0 \end{pmatrix} \neq I_2$).

Ta có $HK = \begin{pmatrix} 14 & 11 \\ -19 & -15 \end{pmatrix}$ khả nghịch và $(HK)^{-1} = K^{-1}H^{-1} = \begin{pmatrix} 15 & 11 \\ -19 & -14 \end{pmatrix}$.

Ta có $KH = \begin{pmatrix} -1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}$ khả nghịch và $(KH)^{-1} = H^{-1}K^{-1} = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 1 \end{pmatrix}$.

Các ma trận HKL, KHL, HLK, KLH, LHK và LKH đều không khả nghịch.

3.8/ **MỆNH ĐỀ:** (nhận diện 2 ma trận đều khả nghịch và là nghịch đảo của nhau)

Cho $A, B \in M_n(\mathbf{R})$. Các phát biểu sau là tương đương với nhau:

a) A khả nghịch và $A^{-1} = B$.

b) B khả nghịch và $B^{-1} = A$.

c) $AB = I_n$.

d) $BA = I_n$.

Ví dụ:

a) Cho $P \in M_n(\mathbf{R})$ thỏa $P^5 = \mathbf{O}_n$.

Đặt $A = (I_n - P)$ và $B = (I_n + P + P^2 + P^3 + P^4)$.

Chứng minh A khả nghịch và $A^{-1} = B$.

Theo **3.8**, ta chỉ cần chứng minh $AB = I_n$ là xong. Ta có

$$AB = (I_n - P)(I_n + P + P^2 + P^3 + P^4)$$

$$= I_n + P + P^2 + P^3 + P^4 - (P + P^2 + P^3 + P^4 + P^5) = I_n - P^5 = I_n - \mathbf{O}_n = I_n.$$

b) Cho $H, K \in M_n(\mathbf{R})$ sao cho $C = (I_n + HK)$ khả nghịch. Chứng minh

$D = (I_n + KH)$ cũng khả nghịch và $D^{-1} = E$ trong đó $E = (I_n - KC^{-1}H)$.

Theo **3.8**, ta chỉ cần chứng minh $DE = I_n$ là xong. Ta có

$$DE = (I_n + KH)(I_n - KC^{-1}H) = I_n + KH - KC^{-1}H - KHKC^{-1}H$$

$$= I_n + KH - K(I_n + HK)C^{-1}H = I_n + KH - KCC^{-1}H = I_n + KH - KH = I_n.$$

3.9/ **LIÊN HỆ GIỮA TÍNH KHẢ NGHỊCH CỦA MA TRẬN VUÔNG VÀ NGHIỆM CỦA HỆ PHƯƠNG TRÌNH TUYẾN TÍNH:**

Cho hệ phương trình tuyến tính $AX = B$ với $A \in M_n(\mathbf{R})$ và $B \in M_{n \times 1}(\mathbf{R})$.

a) Nếu A khả nghịch thì hệ trên có nghiệm duy nhất.

Nếu A không khả nghịch thì hệ trên vô nghiệm hoặc có vô số nghiệm.

b) Suy ra: Nếu A khả nghịch thì hệ $AX = \mathbf{O}$ có nghiệm duy nhất là $X = \mathbf{O}$.

Nếu A không khả nghịch thì hệ $AX = \mathbf{O}$ có vô số nghiệm.

Ví dụ: Cho các ma trận

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 2 \\ -2 & 0 & -3 \\ 2 & 1 & 3 \end{pmatrix}, C = \begin{pmatrix} 1 & -1 & 3 \\ 2 & 2 & 2 \\ -1 & -3 & 1 \end{pmatrix} \in M_3(\mathbf{R}) \text{ và } X = \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \end{pmatrix}, B = \begin{pmatrix} u \\ v \\ w \end{pmatrix} \in M_{3 \times 1}(\mathbf{R}).$$

$$\begin{aligned}
 AX = B &\Leftrightarrow \left(\begin{array}{ccc|c} 1 & 2 & 2 & u \\ -2 & 0 & -3 & v \\ 2 & 1 & 3 & w \end{array} \right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc|c} 1^* & 2 & 2 & u \\ 0 & 1 & 0 & v+w \\ 0 & -3 & -1 & w-2u \end{array} \right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc|c} 1^* & 0 & 2 & u-2v-2w \\ 0 & 1^* & 0 & v+w \\ 0 & 0 & -1 & 3v+4w-2u \end{array} \right) \rightarrow \\
 &\rightarrow \left(\begin{array}{ccc|c} 1^* & 0 & 0 & 4v+6w-3u \\ 0 & 1^* & 0 & v+w \\ 0 & 0 & 1^* & 2u-3v-4w \end{array} \right).
 \end{aligned}$$

Bảng 1: (2) $\rightarrow$ (2) + (3), (3) $\rightarrow$ (3) - 2(1).

Bảng 2: (1) $\rightarrow$ (1) - 2(2), (3) $\rightarrow$ (3) + 3(2).

Bảng 3: (1) $\rightarrow$ (1) + 2(3), (3) $\rightarrow$ - (3).

Do $R_A = I_3$ nên A khả nghịch và hệ $AX = B$ có nghiệm duy nhất

($x_1 = 4v + 6w - 3u$, $x_2 = v + w$, $x_3 = 2u - 3v - 4w$) $\forall u, v, w \in \mathbf{R}$.

Suy ra hệ $AX = \mathbf{O}$ ($u = v = w = 0$) có nghiệm duy nhất ($x_1 = x_2 = x_3 = 0$).

$$CX = B \Leftrightarrow \left(\begin{array}{ccc|c} 1 & -1 & 3 & u \\ 2 & 2 & 2 & v \\ -1 & -3 & 1 & w \end{array} \right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc|c} 1^* & -1 & 3 & u \\ 0 & 4 & -4 & v-2u \\ 0 & -4 & 4 & u+w \end{array} \right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc|c} 1^* & 0 & 2 & (v+2u)/4 \\ 0 & 1^* & -1 & (v-2u)/4 \\ 0 & 0 & 0 & -u+v+w \end{array} \right)$$

Bảng 1: (2) $\rightarrow$ (2) - 2(1), (3) $\rightarrow$ (3) + (1).

Bảng 2: (3) $\rightarrow$ (3) + (2), (2) $\rightarrow 4^{-1}(2)$, (1) $\rightarrow$ (1) + (2).

Do $R_C \neq I_3$ nên C không khả nghịch.

Nếu $v + w - u \neq 0$ thì hệ $CX = B$ vô nghiệm.

Nếu $v + w - u = 0$ thì hệ $CX = B$ có vô số nghiệm với một ẩn tự do

[$x_3 = a$ ($a \in \mathbf{R}$), $x_1 = -2a + (v + 2u)/4$, $x_2 = a + (v - 2u)/4$] $\forall u, v, w \in \mathbf{R}$.

Suy ra hệ $CX = \mathbf{O}$ ($u = v = w = 0$) có vô số nghiệm với một ẩn tự do

[$x_3 = a$ ($a \in \mathbf{R}$), $x_1 = -2a$, $x_2 = a$].

IV. GIẢI PHƯƠNG TRÌNH MA TRẬN:

4.1/ CÁC PHƯƠNG TRÌNH ỨNG DỤNG MA TRẬN KHẢ NGHỊCH:

Cho các ma trận khả nghịch $A \in M_n(\mathbf{R})$ và $C \in M_m(\mathbf{R})$.

a) Phương trình $AX = B$ ($B \in M_{n \times m}(\mathbf{R})$ và ma trận ẩn $X \in M_{n \times m}(\mathbf{R})$)

Ta có $AX = B \Leftrightarrow (A^{-1}A)X = A^{-1}B \Leftrightarrow X = A^{-1}B$ (nghiệm duy nhất)

Đặc biệt $AX = \mathbf{O} \Leftrightarrow X = A^{-1}\mathbf{O} = \mathbf{O}$ (nghiệm duy nhất tầm thường).

b) Phương trình $XA = B$ ($B \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$ và ma trận ẩn $X \in M_{m \times n}(\mathbf{R})$)

Ta có $XA = B \Leftrightarrow X(AA^{-1}) = BA^{-1} \Leftrightarrow X = BA^{-1}$ (nghiệm duy nhất)

Đặc biệt $XA = \mathbf{O} \Leftrightarrow X = \mathbf{O}A^{-1} = \mathbf{O}$ (nghiệm duy nhất tầm thường).

c) Phương trình $AXC = B$ ($B \in M_{n \times m}(\mathbf{R})$ và ma trận ẩn $X \in M_{n \times m}(\mathbf{R})$)

Ta có $AXC = B \Leftrightarrow (A^{-1}A)X(CC^{-1}) = A^{-1}BC^{-1} \Leftrightarrow X = A^{-1}BC^{-1}$ (duy nhất)

Đặc biệt $AXC = \mathbf{O} \Leftrightarrow X = A^{-1}\mathbf{O}C^{-1} = \mathbf{O}$ (nghiệm duy nhất tầm thường)

Ví dụ:

$$A = \begin{pmatrix} -3 & 4 & 6 \\ 0 & 1 & 1 \\ 2 & -3 & -4 \end{pmatrix} \in M_3(\mathbf{R}) \text{ khả nghịch và ta có } A^{-1} = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 2 \\ -2 & 0 & -3 \\ 2 & 1 & 3 \end{pmatrix}.$$

$$C = \begin{pmatrix} 2 & -1 \\ 5 & -2 \end{pmatrix} \in M_2(\mathbf{R}) \text{ khả nghịch và ta có } C^{-1} = \begin{pmatrix} -2 & 1 \\ -5 & 2 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Phương trình } AX = B = \begin{pmatrix} -2 \\ 3 \\ 5 \end{pmatrix} \text{ có nghiệm duy nhất } X = A^{-1}B = \begin{pmatrix} 14 \\ -11 \\ 14 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Phương trình } AX = \mathbf{O} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} \text{ có nghiệm duy nhất } X = A^{-1}B = \mathbf{O} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Phương trình } XC = D = \begin{pmatrix} 4 & 0 \\ 1 & -5 \\ -3 & 2 \end{pmatrix} \text{ có nghiệm duy nhất } X = DC^{-1} = \begin{pmatrix} -8 & 4 \\ 23 & -9 \\ -4 & 1 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Phương trình } XC = \mathbf{O} = \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix} \text{ có nghiệm duy nhất } X = \mathbf{O}C^{-1} = \mathbf{O} = \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Phương trình } CXA = E = \begin{pmatrix} 7 & -1 & -2 \\ 0 & 6 & 3 \end{pmatrix} \text{ có nghiệm duy nhất}$$

$$X = C^{-1}EA^{-1} = \begin{pmatrix} -14 & 8 & 7 \\ -35 & 17 & 16 \end{pmatrix}A^{-1} = \begin{pmatrix} -16 & -21 & -31 \\ -37 & -54 & -73 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Phương trình } CXA = \mathbf{O} = \begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix} \text{ có nghiệm duy nhất}$$

$$X = C^{-1}\mathbf{O}A^{-1} = \mathbf{O} = \begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}.$$

4.2/ PHƯƠNG TRÌNH MA TRẬN TỔNG QUÁT:

Xét phương trình ma trận tổng quát $f(X) = \mathbf{O}$ với X là ma trận $n \times n$ và f là một hàm theo X .

Ta xác định kích thước $(m \times n)$ của X và đặt

$X = (x_{ij})_{\substack{1 \leq i \leq m \\ 1 \leq j \leq n}}$ bao gồm mn ẩn số thực x_{ij} ($1 \leq i \leq m, 1 \leq j \leq n$).

Viết $f(X) = \mathbf{O}$ thành một hệ phương trình thực theo mn ẩn số thực x_{ij} ($1 \leq i \leq m, 1 \leq j \leq n$). Nếu hệ này giải được (chẳng hạn nó là một hệ phương trình tuyến tính) thì ta tìm được các ma trận X thỏa phương trình ma trận đã cho.

Ví dụ: Giải các phương trình ma trận sau:

$$\begin{pmatrix} 2 & -3 & 5 \\ 3 & 1 & -4 \end{pmatrix} X^t = \begin{pmatrix} 6 & -5 \\ -1 & 2 \end{pmatrix} (X^t \text{ là ma trận chuyển vị của } X) \text{ và } Y^2 = \mathbf{O}_2 = \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix}$$

$$\text{a) } X^t \in M_{3 \times 2}(\mathbf{R}) \text{ nên } X \in M_{2 \times 3}(\mathbf{R}). \text{ Đặt } X = \begin{pmatrix} x & y & z \\ u & v & w \end{pmatrix} \text{ và } X^t = \begin{pmatrix} x & u \\ y & v \\ z & w \end{pmatrix}, \text{ ta có}$$

$$\begin{pmatrix} 2 & -3 & 5 \\ 3 & 1 & -4 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x & u \\ y & v \\ z & w \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 6 & -5 \\ -1 & 2 \end{pmatrix} \Leftrightarrow \begin{cases} 2x - 3y + 5z = 6 \\ 3x + y - 4z = -1 \\ 2u - 3v + 5w = -5 \\ 3u + v - 4w = 2 \end{cases}$$

Ta có hai hệ phương trình tuyến tính [hệ (I) theo x, y, z và hệ (II) theo u, v, w] và có thể giải chung trong cùng một bảng ma trận như sau (vì ma trận hệ số ở vế trái của hai hệ trùng nhau) :

$$\left(\begin{array}{ccc|c|c} x & y & z & (I) & (II) \\ 3 & 1 & -4 & -1 & 2 \\ 2 & -3 & 5 & 6 & -5 \\ \hline u & v & w & & \end{array} \right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc|c|c} x & y & z & (I) & (II) \\ 1^* & 4 & -9 & -7 & 7 \\ 0 & -11 & 23 & 20 & -19 \\ \hline u & v & w & & \end{array} \right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc|c|c} x & y & z & (I) & (II) \\ 1^* & 0 & -7/11 & 3/11 & 1/11 \\ 0 & 1^* & -23/11 & -20/11 & 19/11 \\ \hline u & v & w & & \end{array} \right)$$

Bảng 1 : (1) $\rightarrow$ (1) - (2), (2) $\rightarrow$ (2) - 2(1).

Bảng 2 : (2) $\rightarrow$ -11^{-1} (2), (1) $\rightarrow$ (1) - 4(2).

Hệ (I) : $z \in \mathbf{R}$, $x = (7z + 3)/11$, $y = (23z - 20)/11$

Hệ (II) : $w \in \mathbf{R}$, $u = (7w + 1)/11$, $v = (23w + 19)/11$

Vậy phương trình ma trận có vô số nghiệm $X = \frac{1}{11} \begin{pmatrix} 7z+3 & 23z-20 & 11z \\ 7w+1 & 23w+19 & 11w \end{pmatrix}$ với $z, w \in \mathbf{R}$

$$b) Y \in M_2(\mathbf{R}). \text{ Đặt } Y = \begin{pmatrix} x & y \\ z & t \end{pmatrix}, \text{ ta có } \begin{pmatrix} x & y \\ z & t \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x & y \\ z & t \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix} \Leftrightarrow \begin{cases} x^2 + yz = 0(PT1) \\ y(x+t) = 0(PT2) \\ z(x+t) = 0(PT3) \\ t^2 + yz = 0(PT4) \end{cases}$$

Từ (PT 2), ta xét

* Nếu $y = 0$: từ (PT1) và (PT4), ta có $x = t = 0$. Lúc này (PT 3) cũng thỏa với $z \in \mathbf{R}$.

* Nếu y thực tùy ý $\neq 0$: $t = -x$ (PT 2), $z = -x^2/y$ (PT 1) với x thực tùy ý. Lúc này (PT 3) và (PT 4) cũng thỏa.

Vậy phương trình ma trận có vô số nghiệm như sau :

$$Y = \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ z & 0 \end{pmatrix} \text{ và } Y = \begin{pmatrix} x & y \\ -x^2/y & -x \end{pmatrix} \text{ với } x, y, z \in \mathbf{R} (y \neq 0).$$